

## COL·LEGI SAMÀ DE VILANOVA I LA GELTRÚ PRIMER DECENNI DE VIDA ACADÈMICA (1877-1887)

*Joan Florensa i Parés*

### 1. LA FUNDACIÓ

En el període de la Restauració monàrquica (1875-1923) l'Escola Pia multiplica a Catalunya de manera espectacular les seves institucions (funda 13 col·legis a més d'augmentar les activitats dintre de cada un). I és precisament a Vilanova i la Geltrú on es crea el primer, que rebrà el nom de Col·legi Samà en memòria del seu fundador.

Les aspiracions de Vilanova per a gaudir d'un col·legi escolapi venien de molt abans. Sembla que ja el 1790 el Municipi ho gestionà per primera vegada. Frai Josep Antoni Garí en 1860 parla de l'interès de l'Ajuntament per a satisfer la voluntat de la població. Sabem del conveni signat entre el Municipi vilanoví i l'Escola Pia el 13 de març de 1863: la manca de religiosos impedí a última hora la fundació. Poc després Vilanova tornà a insistir (1864) i el Provincial repeteix la mateixa resposta: manca personal (1).

El 24 de juny de 1866 morí a l'Havana En Salvador Samà i Martí, Marquès de Marianao, el qual legà en el seu testament (24 de març de 1866) la quantitat de 30.000 duros per a la creació d'un col·legi de segon ensenyament a la seva vila nadiua, el qual hauria d'ésser dirigit pels PP. Escolapis (2).

Conegut a Vilanova l'esmentat legat, estimulà reprendre les gestions per a la fundació escolàpia. L'alcalde vilanoví Teodor Creus i Corominas instà el Provincial. "Pero sobrevino, a la sazón —afirma Creus— la revolución de setiembre (de 1868) y los partidarios de los profesores seculares que funcionaban en el edificio-colegio, constituyeron un Ayuntamiento que rescindió la expresada contrata" (4).

No era, doncs, tota la població de Vilanova la que volia el col·legi del PP. Escolapis; hi ha divisió.

L'Ajuntament format després de la Restauració monàrquica presidit per l'Alcalde En Francesc Vidal i Torrents, home conservador i partidari de l'ensenyament catòlic, inicià aviat noves gestions: el 31 de juliol de 1876 obté el permís del Govern; l'11 de setembre, l'autorització del bisbe de Barcelona D. Joaquim Lluch; el 25 del mateix mes i any, l'aprovació de la fundació per part del Vicari General de l'Escola Pía a Espanya P. Joan Martra. Finalment el 30 de setembre l'Ajuntament acorda l'establiment d'un col·legi de primer i segon ensenyament, gratuït per a tots els alumnes externs encara que fossin forasters, dirigit pels PP. Escolapis (4).

El 13 d'agost de 1877 arriben ja els primers escolapis a Vilanova i La Geltrú per a la fundació: el P. Provincial Josep Draper per a prendre'n possessió i el P. Eduard Llanas que hi romandrà com a primer rector i director. S'instal·len provisionalment a les escoles Ventosa. Però deu dies després de l'arribada ja varen posar la primera pedra del nou edifici, que no sembla revestís cap solemnitat.

El primer de setembre s'obrí la matrícula i començaren poc després les classes del primer curs (5).

Ja hem vist que l'Ajuntament volia que els escolapis impartissin el primer i segon ensenyament gratuït per a tots els externs. Les dimensions reduïdes del local Ventosa no permeteren començar amb el primer ensenyament i per tant al principi tot va dirigit a aquest nivell d'ensenyament.

Per a fer efectiva la gratuïtat prescrita per l'Ajuntament, aquest pactà amb els escolapis que hi aportarien en principi el mobiliari i material necessari per a posar el col·legi en marxa; i pagaria la quantitat de 6.250 ptes. anuals per a sous de professorat, més 1.250 ptes. per a material de les aules. En el curs escolar 1885-86, sabem que el número exacte de professors de segon ensenyament era de 9; de manera que això representaria un sou per a individu de 694'44 ptes.; gràcies a altres fons que ara no citaré, sé que a Olot el 1873 un mestre de primer ensenyament cobrava 916'79 ptes. anuals.

Sembla que els escolapis tenien por que el legat testamentari fos insuficient i es poguessin trobar a mitja edificació sense diners per a finalitzar-lo; per això l'Ajuntament es comprometé, si tal cas es donava, a destinar-hi els rèdits d'uns censos que donaven 2.589 ptes. a l'any (6).

### 2. CONDICIONS ESPECIALS DEL COL·LEGI

El nou col·legi que iniciava l'activitat escolar l'any 1877 significava quelcom especial per a l'Escola Pia de Catalunya: era la primera vegada que al contracte de fundació signat amb un ajuntament hi constava que l'edifici s'aixecaria de nova planta en un solar fins ara no construït. Abans de Vilanova sempre s'havia aprofitat un edifici antic construït amb una altra finalitat: això limitava les condicions pedagògiques.

Dos anys duraren les obres del nou col·legi; el setembre de 1879 es traslladava tant el material escolar com la comunitat; el dia 24, festa de la Verge de la Mercè el P. Mateu Vilà celebrà la primera missa a la capella beneïda el dia anterior. Era la primera pedra espiritual del nou edifici educatiu.

El secretari del Col·legi Samà descriu el nou centre amb aquestes paraules: "El nuevo edificio es sin duda alguna uno de los más hermosos que posee la provincia Escolapia catalana. Su situación es en extremo ventajósima, pues además de no distar mucho de la población disfruta del aislamiento por estar junto a ella, rodeado de frondosas huertas y viñedos, parques y jardines que embellecen el suntuoso Palacio, verdadera joya de estilo gótico, que comparte admirablemente la elegancia de su fachada con la justa severidad de sus corridas líneas arquitectónicas. Perfectamente orientado al mediodía tiene su fachada de cara al mar, del que dista escasamente un kilómetro, sirviéndole de viaducto la Rambla Samá, poblada de árboles y precedida del artístico y frondoso parque de la población que, aunque pequeño a causa de hallarse limitado por la línea férrea y el

Colegio, no deja de ser bien proporcionado y atractivo para los villanoveses, que en él hallan agradable esparcimiento. Se halla circunscrito el Colegio por una fuerte valla de unos dos metros de altura con tres aberturas una en la parte central anterior con una elegante verja de hierro que comunica con el Parque, otra lateral junto a la capilla que da acceso a la Rambla Samà y otra en la parte central posterior que comunica con una calle cuya longitud es la misma del Colegio. Antes y después del edificio hay unos espaciosos patios a lo largo del Colegio que sirven para recreo de los niños que en él se educan. La salubridad del clima, la ventilación de sus esbeltas clases y salones, la hermosura de sus largos y bien decorados corredores, y el orden y distribución de sus dependencias hacen del COLEGIO SAMA uno de los centros de educación más importantes del Principado, no sólo por reunir todas las condiciones higiénicas más recomendadas por los adelantos de la moderna Pedagogía sino que también por la uniforme regularidad y envidiables dotes que caracterizan a los distinguidos Profesores Escolapios" (7). La llarga descripció de l'edifici ens ha fet veure els trets que preocuparen els escolapis a l'hora de planificar la nova construcció: emplaçament, orientació, distribució, etc.

El P. Llanas volgué aixecar una capella on després s'hi construí l'ala de primària (és a dir, a llevant, al costat de la Rambla Samà) però el P. Draper, Provincial, s'hi oposà en rodó, tot i que hi havia persones disposades a col·laborar amb donatius (8).

Un altre aspecte que caracteritza el Col·legi Samà és la seva relació amb Cuba. Els escolapis des de 1871 eren els únics responsables dels col·legis fundats a aquella illa espanyola; el P. Llanas ve anar-hi el 1870 i en tornà el 1877 per malaltia. El tarannà dels col·legis americans era diferent del de la península. El Sr. Samà conegué els escolapis a Cuba i volgué que dirigissin ells el centre que pensà per a la seva Vilanova. El Col·legi Samà nasqué, doncs, marcat a l'americana, una experiència que els escolapis tastarien a Catalunya (recordem que abans un grup d'escolapis, que per l'exclaustració emigraren a diversos països americans, fundaren el cèlebre col·legi Valldemia de Mataró).

Desconeixem detalls del funcionament pedagògic dels primers anys però tenim dades d'algunes realitzacions especials, com la construcció d'un gimnàs el 1880 a la part nord-oest del solar consistent en 14 pilastres per a aguantar la teulada i aparells, obert a l'aire i només una valla d'un metre aproximadament d'altura el limitava (9). A l'octubre de 1879 s'havia comprat un cavall i una tartrana per al transport dels alumnes que venien al col·legi des del centre de la vila que quedava massa allunyada (10). El 1884 es construeix l'observatori meteorològic encara que ja s'afectuaven observacions almenys des de 1881; les observacions sistemàtiques començaren el 1886 gràcies al P. Antoni Mirats (11). Es tenia cura de crear un ambient elegant i senyorívol; sembla que l'estiu de 1884 s'acondicionà el rebedor i menjador (invertint-hi 823'25 ptes.) i d'aquest últim ens diu el cronista "en el cual domina una alegre elegancia a la cual contribuyen, además de sus bellas proporciones, el brillante pavimento de mosaico romano, las pinturas de estilo pompeyano, las mesas de nogal i mármol, las sillas de Viena y todo el restante mueblaja" (12).

### 3. ORGANITZACIÓ ESCOLAR

Era voluntat de l'Ajuntament i de l'Escola Pia que el col·legi impartís tan l'ensenyament primari com el secundari. El neguit per a respondre a totes les necessitats socials va portar el P. Llanas a preveure el trasllat de les classes nocturnes que hom donava a l'Ateneu; no sembla que es realitzés. També algun any hi hagué estudiants eclesiàstics. Analitzem breument els dos fonamentals.

#### a) Ensenyament primari

L'estretor de les escoles Ventosa, primer edifici utilitzat pels escolapis impedí començar la primària el primer curs de fundació. Després com que el testament només donava per a edificar un col·legi de segon ensenyament tampoc va poder-se construir aules per a la primària a la Rambla Samà. Però el P. Llanas sentia la necessitat de disposar d'aquest nivell i cercà medis econòmics per a dur-ho a terme.

El curs 1884-1885, tres anys després del que en principi s'havia acordat amb l'Ajuntament, s'obrí l'aula de primer ensenyament: una sola. L'acord Ajuntament-Escola Pia diu el següent referent al punt que ara ens interessa: "art. 2º: Los PP. Escolapios construirán adosado al actual Colegio... un edificio que formando parte de aquel, se halle dotado de las mejores condiciones pedagógicas e higiénicas, con destino a la Escuela de que se trata en el presente contrato, que sea capaz para concurrir a él de 80 a 100 alumnos. Art. 3º: La Escuela será servida por un Padre de las Escuelas Pías con título profesional correspondiente... art. 5º:... siendo la enseñanza que a los mismos se dé completamente gratuita, y observándose para su ingreso igual procedimiento que el que se sigue para las demás escuelas públicas de esta Villa. art. 7º: La dotación anual de la nueva Escuela será de 750' - ptas., que servirá como retribución del Profesor de la Elemental..." (13).

El cronista la descriu així: "La planta baja de la nueva construcción está destinada a clase de primera enseñanza. Es un local magnífico, el mejor del Colegio; el piso es de portland y las dimensiones proporcionadas" (14).

No conec cap notícia de com funcionà aquesta aula; únicament sabem que a final de curs tingué lloc una solemne distribució de premis després dels exàmens que prestigiaren el centre (15).

#### b) Segon ensenyament

És molt poc el que ens diu també sobre aquest nivell la documentació salvada al Col·legi Samà; però he tingut la sort de trobar en l'arxiu de la Universitat de Barcelona l'expedient que el P. Rector i Director va presentar-hi per a l'assimilació del col·legi segons normes que acabaven de sortir del corresponent ministeri. Porta

data de 15 d'octubre de 1885. El que més pot interessar-nos ara són els estatuts, les relacions de material didàctic i el quadre de professors.

Els primers articles dels Estatuts podríem dir que mostren l'ideari del centre educatiu: "Art. 1.º— Siendo el fin principal de las Escuelas Pías proporcionar a sus alumnos una esmerada educación cristiana, a la par que una sólida instrucción literaria, el Colegio Samá, erigido con la autorización canónica del Diocesano, es un establecimiento genuinamente católico, apostólico y romano. Art. 2.º— Los alumnos del Colegio Samá asistirán cotidianamente al Santo Sacrificio de la Misa que en él se celebrará antes de dar comienzo a las tareas escolares de la mañana. art. 3.º— También asistirán los domingos y días festivos, exceptuándose las vacaciones, a los ejercicios espirituales acostumbrados en nuestros colegios, antes de la celebración de la Misa. art. 4.º— Los Profesores de este Colegio vienen obligados a explicar a sus alumnos la religión cristiana y los deberes que impone, durante 15 minutos una vez concluidas las tareas escolares". El Col·legi es defineix clarament com a confessional; recordem que no sols respon a la tradició escolàpia sinó també a les aspiracions dels vilanovins que des d'anys abans venien treballant per a la fundació d'aquest centre. Aquí els escolapis no pensen en classes de religió com feren a Mataró (16) sinó en els 15 minuts diaris que més que res serien una reflexió unes vegades doctrinal, altres, moral, altres conjuntural; més catequesi que classe.

Els Estatuts afirmen (art. 5.º i 6.º) que s'acomodaran a tot el reglament del Govern sobre ensenyament. Afegeix algunes normes que recullo tot seguit: "A las clases asistirán los alumnos internos, vigilados y externos matriculados siendo igual y gratuita para todos la enseñanza" (art. 7.º). No es creen, doncs, diferències entre els alumnes quant a l'ensenyament; però les atencions a més a més de l'assistència a les aules, permetia percebre alguna quantitat de vigilats i interns gràcies a les quals els religiosos es mantienien i podien atendre les despeses de manteniment de l'edifici; perquè malauradament i tot i signar-se tants pactes amb el Municipi, crec que mai cobraren un cèntim els escolapis a Vilanova de l'Ajuntament. I encara sobre el tema econòmic diu l'article 9.º: "A los alumnos que acrediten su pobreza, el Director del Colegio les dispensará de toda clase de pagos de matrícula, exámenes, derechos de secretaría, etc".

Altres normes són les que segueixen: "Art. 8.º— La asistencia a las clases es obligatoria a todos los alumnos matriculados y cuando alguno de ellos por enfermedad o por otro motivo justificado, no pudiera asistir a alguna clase, lo pondrá en conocimiento del Prefecto de Estudios, que a su vez lo notificará al Profesor correspondiente. Art. 10.º— El Director del Colegio visitará mensualmente las clases. Art. 13.º— Ningún Profesor del Colegio Samá lo será de otro Estudio, fuera del Profesor de Idiomas", el qual precisament era l'únic no escolapi.

El Col·legi disposa d'una incipient biblioteca escolar amb 52 títols de llibres sobre cada una de les matèries que s'impartien; abunden els autors estrangers traduïts al castellà; totes les obres són en aquesta llengua.

Segons el cronista P. Bordàs (17), bon especialista en ciències naturals, "para los estudios de segunda enseñanza posee el colegio abundantes medios y material apropiados, siendo notable el Museo de Historia Natural, que es uno de los mejores que posee la Provincia". Aquest material per a les ciències provenia del col·legi Ventosa; els escolapis l'ordenaren (estava molt descuidat) al traslladar-lo al nou edifici. S'hi afegiren les col·leccions que donà el Sr. Marquès de Marianao juntament amb els armaris on els guardava; la major part d'aquest material provenia de Cuba on el Sr. Samà ho havia recollit ja que n'era molt afeccionat i ho guardava classificat a la seva casa-palau del passeig de Gràcia de Barcelona.

Abundaven els aparells de física que estaven a la mateixa sala de la quarta planta sobre l'entrada en la qual hi havia les col·leccions d'història natural. El material de química, també abundant, era a una sala al primer pis provisionalment, esperant adaptar-se una part del terrat.

També hi havia una sala de dibuix (18).

L'horari, textos, etc., crec que la millor manera de veure'ls és amb el quadre que segueix que és tal com va ser presentat a la Universitat:

Curs	assignatura	Textos	professor	Horari de classe	horari
1r	Llatí i Castellà	PP. Escolapis	P. Joan Oller i Sala	15	8 1/2-10
	Geografia	Monreal	P. Antoni Mirats i Montesén	9	10-11
2n	Història d'Espanya	Tomàs Saez	P. Eduard Llanàs i Jubero	9	10-11
	Llatí i Castellà	PP. Escolapis	P. Joan Oller i Sala	15	2 1/2-4
3r	Retòrica i poètica	Coll i Vehí	P. Josep Ponce i Sibila	9	9 1/2-11
	Francès	Anglada i Llamàs	Sr. Joan Oliva i Milà	9	2-3 1/4
4t	Preparatòria Matemàtiques				
	Història universal	Rubió i Ors	P. Josep Ponce i Sibila	9	8 1/2-9 1/2
	Aritmètica i Àlgebra	Giménez de Castro	P. Josep Sala i Güell	9	9 1/2-11
5è	Francès	Anglada i Llamàs	Sr. Joan Oliva i Milà	9	3 1/4-4 1/2
	Psicologia, Lògica i Ètica	Monlau Rey	P. Josep Romaguera i Alabau	9	9 1/2-11
6è	Geometria i Trigonometria	Giménez de Castro	P. Josep Draper	9	2-3 1/2
	Història Natural, Fisiologia i Higiene	Pareda	P. Mateu Vilà i Matheu	9	8 1/2-10
	Agricultura	Tortosa	P. Mateu Vilà i Matheu	9	10-11 1/2
	Física i Química	Ramos	P. Antoni Mirats i Montesén	9	2 1/2-4

#### 4. PROFESSORAT

Intentar una biografia de cada un dels religiosos escolapis que passaren pel Col·legi Samà durant aquest decenni allargaria massa aquestes planes i seria repetir biografies ja donades en altres llocs. Limitaré, doncs, aquest apartat a donar la llista dels professors en alguns cursos.

El primer escolapi arribat a Vilanova fou el P. Eduard Llanas i Jubero amb el nomenament de Rector de la Comunitat i Director del Col·legi. Als pocs dies s'hi afegí el P. Josep Arís, però crec que només hi va romandre alguns dies perquè aquell any escolar el va passar ja a una altra comunitat; sembla que s'encarregà de les inscripcions o matrícules dels alumnes i acabaria la seva tasca amb l'inici de les tasques escolars. La comunitat durant el curs primer, 1877-78, estava formada a més del P. Llanas pels PP. Josep Planas, Martíà Gibert, Josep Concabella i Antoni Mirats; també hi havia els dos germans operaris Sebastià Font i Lluís Puig (19).

Per al curs 1878-79 s'hi afegí el P. Josep Draper que cessà de Provincial i escollí aquella casa que ell havia fundat per a residència (20).

Quan el setembre de 1879 s'inaugurà el nou edifici i hom pogué desenvolupar l'ensenyament segons desitjaven, la comunitat estava formada pels religiosos següents: PP. Eduard Llanas, Josep Draper, Martíà Gibert, Josep Concabella, Antoni Mirats, Mateu Vilà, Joan Font i Climent Puigferrat; a més els dos germans operaris Salvador Font i Lluís Puig; també hi havia dos clergues, Salvador Ribé i Josep Pujol (21).

A l'expedient de 1885 hi figura un professor que no és escolapi, el Sr. Joan Oliva i Milà (22).

#### 5. ELS ALUMNES

"Al llegar al 1º de octubre (de 1877), principio del curso académico, se abrieron al público las cátedras con un guarismo notabilísimo de alumnos, que materialmente cuajaron los locales, que a duras penas podían contener la muchedumbre de los muchachos" (23).

La realitat, però, no responia ni de bon tros a l'èmfasi exagerat de les precedents paraules. Els *Apuntes cronològics* no ens donen ni tan sols la data de començament del curs la qual podem situar a l'octubre perquè diu que durant el setembre van arribar els religiosos que formaren la primera comunitat (24).

Segons la ben documentada *Crònica* del P. Bordàs que disposà de l'arxiu del col·legi, podem confeccionar el següent quadre que resumeix el total d'alumnes durant el decenni:

curs	migpen.	pensionis.	recomenats	vigilats o externs	Total
77-78	14	1			15
78-79	10	1			11
79-80	12	13			25
80-81	19	19			38
81-82	19	19			38
82-83	15	23			38
83-84	20	29			49
84-85	18	15		90	122
85-86		35	27	103	165
86-87		45	60	105	210
87-88		46	50	129	225

Els dos cursos de l'escola Ventosa el número d'alumnes era ben migrat (15 i 11); augmenten a l'inaugurar-se el nou edifici; però sobretot s'incrementa el número quan admeten alumnes externs, és a dir, totalment sense pagar, ja que tots els altres grups pagaven una quantitat (no per l'ensenyament); una característica a remarcar és que en aquest col·legi tots els alumnes van junts a les classes (paguin o no); no hi havia diferències.

Només sabem una de les quotes que pagaven els alumnes: 50 ptes. mensuals els mig pensionistes; barata, segons el cronista (25).

Els escolapis es veieren en la necessitat d'introduir tota aquesta varietat de tipus d'alumnes perquè l'Ajuntament no pagava els sous convinguts en el contracte; i els escolapis tenien de viure encara que volien donar l'ensenyament gratuït (26).

Segons l'expedient presentat a l'Universitat durant el curs 1885-86 s'havien matriculat 44 alumnes de batxillerat. I l'any següent augmentaren a 60, dels quals 15 o 20 eren totalment gratuïts (27).

Hi hagué alumnes que cursaren estudis eclesiàstics; consten en el curs 1886-87 per primera vegada, quan el P. Llanàs ja no hi era; però no m'estranyaria pas que ja abans hom en donés perquè en cursos anteriors hi consten clergues a la comunitat (dos el curs 1879-80) (28).

El P. Llanas proposà i la comunitat acceptà de fer-se càrrec de l'escola nocturna que tenia l'Ateneu si aquest tenia d'abandonar els locals que utilitzava. No sembla que arribés a instal·lar-se al col·legi Samà (29).

No tenim relacions nominals dels alumnes; però sabem el nom del primer alumne que va matricular-se: Joan Roldan (30).

## NOTES

- (1) Virella i Bloda, Albert: *Els homes que varen fer possible l'Escola Pia a Vilanova*, pàgs. 7 i 8; dintre del fullat titolat *Col·legi Samà de l'Escola Pia, a Vilanova i la Geltrú 1877-1977*, Barcelona. 1978.
- (2) *Apuntes cronológicos de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú* (abreujat: *Apuntes*), pàgs. 2 i 3; manuscrit a l'Arxiu del Col·legi.
- (3) Virella, id. pàg. 9.
- (4) *Apuntes*, pàg. 11. (5) *Apuntes*
- (5) *Apuntes*, pàg. 12-13.
- (6) *Apuntes*, pàgs. 9-10.
- (7) *Apuntes*, pàgs. 17-19.
- (8) *Crónica del Colegio de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú* por el P. Manuel Bordàs escrita en 1928; manuscrit a l'arxiu del Col·legi Samà; pàg. 108 (abreujat: *Crónica*).
- (9) *Crónica*, pàg. 66 (fotografia a la pàg. 67).
- (10) *Crónica* pàg. 66.
- (11) *Crónica*, pàg. 204.
- (12) *Crónica*, pàg. 106.
- (13) *Crónica* pàgs. 69-70 i *Apuntes*, pàg. 25.
- (14) *Crónica*, pàg. 74.
- (15) *Apuntes*, pàg. 27.
- (16) Vilá, Claudio: *Escuelas Pías de Mataró*, pàg. 530.
- (17) *Crónica*, pàgs. 195, 199-200.
- (18) *Crónica*, pàg. 74.
- (19) *Apuntes*, pàgs. 12-13.
- (20) *Apuntes*, pàg. 15.
- (21) *Crónica*, pàg. 64.
- (22) De cada religió existeix una necrologia oficial (amb dades biogràfiques) a l'Arxiu Històric de l'Escola Pia de Catalunya.
- (23) Rabaza, Calasanz: *Historia de las Escuelas Pías en España*, vol. IV, pàgs. 134-135.
- (24) pàg. 13.
- (25) *Crónica*, pàg. 232.
- (26) *Crónica*, pàg. 201.
- (27) *Crónica*, pàg. 182.
- (28) *Crónica* pàg. 195.
- (29) *Apuntes*, pàg. 26 i *Crónica*, pàg. 203.
- (30) *Crónica*, pàg. 195.

**LAS "ORDINACIONES PER LA CONFRATERNITAT DELS MESTRES DE LLEGIR,  
ESCRIURE I COMPTAR DE LA CIUTAT DE BARCELONA" (1740)**

B. Delgado  
Dpto. Historia de la Educación.  
Universidad de Barcelona

En otro lugar (1) he señalado la rara unanimidad con que los historiadores catalanes señalan la fecha de 1760 como la de la fundación de la Hermandad de San Casiano en Barcelona; Carrera Pujal (2), Azcárate Ristori (3) Antoni Jutglar (4), García Panadés (5) y Tort Mitjans (6) van repitiendo la misma fecha de 1760, a pesar de que todos conocen y citan un texto en que se habla con toda claridad de las distintas Ordenanzas anteriores a esta fecha por las que se regía el gremio de maestros existente en Barcelona muchísimo antes. En este documento (7) afirma el Ayuntamiento haber visto unas ordenanzas de 7 de agosto de 1657, por las que se regían los maestros de Barcelona y otras de 1713; en 1760, fecha del mencionado documento, dice el Ayuntamiento que los maestros se regían por unas ordenanzas aprobadas por el obispo de la ciudad don Francisco del Castillo y Vintimilla, el 2 de octubre de 1740 (8). Es indudable, por tanto, que, en 1760 el gremio de maestros de primeras letras de Barcelona tenía más de un siglo, como mínimo, de existencia; ahora bien, ¿tenía el nombre de "Hermandad de San Casiano" como la de Madrid? Es probable que sí. La de Madrid había sido fundada en 1640 y nada tiene de extraño que, pocos años más tarde, fuera fundada una Hermandad semejante en Barcelona; no obstante, hay que localizar las *Ordinacions* anteriores a 1740, o bien la documentación necesaria para poder conocer mejor al magisterio barcelonés. En 1760 lo que ocurrió fue que un pequeño grupo de maestros de la ya existente Hermandad de San Casiano se escindió y constituyó una Hermandad aparte, dependiente de la autoridad civil y no de la eclesiástica, como había sido hasta entonces; en otras palabras: unos cuantos maestros prefirieron la autoridad civil a la eclesiástica y consiguen la aprobación de unas nuevas Ordenanzas el 22 de octubre de 1760 (9) semejantes en los más mínimos detalles a las que veinte años antes les había aprobado el obispo de Barcelona.